

PARLAMENTI REFORM.

— Első közlemény. —

Bevezetés.

Passy az államformákról és az azokat elhatározó törvényekről írott munkájában¹ különös hangsúlyozással emeli ki, hogy a politikai szabadság szükségessége, mely magának az emberi szellem alkotásának természetes gyümölcse, egyáltalán nem valami új dolog és kielégülést követelt az mindenkor, mindenütt. Megnyilatkozott az már a társadalmak gyermekkorában és számos forradalom előidézője lett. Görögország és Olaszhon partvidékeinek miveletlen népeit ez indította a patriarkalis korszak alatt keletkezett királyságok eltörlésére. A középkorban ez készítette a városokat, hogy autonómiájukat megszerezzék. A római uralom romlását bevégző

¹ Des Formes de Gouvernements et des lois, qui les régissent par Hte. Passy, Membre de l'Institut. 389. s köv. l. — A francia akadémia ezen nagytudományú tagjának művétől lehetetlen annak kiváló becsét elvitatni. Általánosan elismertetik, hogy egyikét a legelső helyeknek foglalja el ama politikai munkák sorában, melyek az utóbbi két évtized folyamán az államformatan irodalmában napvilágot láttak. A magyar tanulmányozó azonban, midőn elismeri a magas tudományos nézőpontot, melyről ő a nemzetek politikai történetén végig tekintve, az államformák különféleségének okait s az ezeket meghatározó feltételeket vizsgálja, egyúttal nem hunyhat szemét az abban itt-ott épen állami viszonyaink megítélése körül megállapítható fogyatkozásai előtt, melyekhez hasonlókat úgy a német, mint különösen a francia

népek körében nemzeti gyülekezetek határoznak a háború, pénzügyek és minden fontosabb államügyben. Alapjában véve parlamenti kormányzás volt ez, igaz, sokkal hiányosabban szervezett, semhogy rendes működést kifejthessen, de állandó ellenőrzés alatt tartotta a királyi hatalmat s utóvégre kényszeríté prerogatíváinak megvédelmezésére. Azonban a királyi hatalom csakhamar visszaszerzi azt, a mit elvesztett, sőt abszoluttá lesz a legtöbb monarchiában. Ennek a társadalom széttagoltsága, s a belső ellenségeskedés volt az oka. A két kiváltságos rend: a nemesség és papságtól óriási ürrel elválasztott kisvárosi és mezei lakosság sorsa javulásának reményében szegődik a királyság mellé a harcban, melyet ez a feudális arisztokráciával folytat. A királyság saját érdekében nyitja meg előttük a nemzeti gyülekezeteket, oda engedvén képviselőiket. Az, hogy a kiváltságos rendek tovább is megtartották előbbi állásukat a harmadik renddel szemben, vetett véget a nemzeti gyülekezeteknek, mert mihelyt arról volt szó, hogy a közterhek arányosabban osztassanak meg és a közügyek vitelében nagyobb ellenőrzés érvényesíthessék, minden megegyezés ki volt zárva. A fejlődés eme fázisa majdnem egyidejűleg következett be a nyugoteurópai monarchiákban mindenütt. Csak Anglia képezett kivételt e tekintetben.

politikai és államjogi íróknál minduntalan találunk ugyan, de melyek annál kirívóbbak a Passy könyvében, most ő a történelemre alapítja minden következtetését és azt mondja, hogy «a történelem által megállapított igazságokon kívül az idevágó következtetések levezetésére minden más csak eszményi vizsgálódás (des spéculation idéales), melyek annál csalékonyabbak, minél nagyobb mértékben származnak alkotó elemeik a képzelemtől». Már most az ahhoz hasonló felületeségek, midőn pl. azt olvassuk, hogy Magyarország «un État sinon séparé, du moins distinct du reste de la monarchie autrichienne» (30. l.), csak azt mutatják, hogy a külföld tudósai előtt a magyar alkotmánytörténelem és államjog kevésbé ismert, mint talán egy, pár évtized előtt keletkezett amerikai, exotikus köztársaság alkotmánya.

Az új korszak, melytől a valódi képviseleti rendszer kifejlődése és általános elterjedése keletkezett, a francia forradalommal köszönt be. Igazat kell adni Passy-nak, midőn azt mondja, hogy tévedés a parlamenti kormányrendszer hódításait, mint valami egészen új korszakot megjelölni, mint a politikai szabadság szüksége érzetének eredményét, mely csak újabban jelenik meg a történelem láthatárán, s melynek napról-napra növekednie kell erélyben és hatalomban egyaránt, mert hisz e politikai szabadságnak szükségét minden időkben érezték a nemzetek s e szükség érzete megfelelően nyilatkozott is.¹ De amaz időkben a politikai szabadság csak a kiváltságos osztályoknak jutott részével s képesekké tette őket, hogy leigázzák a többi osztályokat; világos tehát, hogy a politikai szabadságnak amaz alakja, mely a modern állami és társadalmi lét kezdőpontját: a forradalmat megelőző, igazi közszabadságnak, mely az állampolgárok összes osztályainak az államügyekre való befolyását foglalja magában, nem volt nevezhető.

Követtük Passy-t a fentebbi történeti levezetésben, mert midőn a képviseleti rendszer mai alakjáról, erényeiről és hibáiról akarunk szólni, szükségesnek látszott a multa is vetni egy tekintetet. A jelen összes előnyeivel és fogyatkozásaiival egyetemben az intézményekben is csak a mult fejleményei alapján ítélni lehet meg helyesen. Maga a népképviselői állás természete sem ítélni lehet meg a történeti fejlemények tekintetbevétele nélkül, már pedig ez állás természetének megállapítása dönt nem egy reformeszmé felett, melyekkel nemesak a távolabbi s közelebbi multban, de napjainkban is folyton találkozunk. E történeti egybevetéseket, a történelem tanúságainak idézését a következőkben sem fogjuk nélkülözhetni, a mint hogy a politikai tudománynak egyik

¹ Id. m. 392. l.

(ha nem is kizárólagos) alapja, melyre elméleteinek levezetésében hivatkoznia kell, mindenkor a történelem marad.¹

I. A képviselet eszméje.

A francia forradalommal kezdődik a modern képviselet eszméjének kifejlődése és elterjedése az európai szárazföldi alkotmányokban.² Vessünk egy futó pillantást arra, mit látunk ezt megelőzőleg a törvényhozás terén itt-ott az egyes államokban.

Franciaországban ott látjuk az États généraux-kat, a papság, nemesség és a harmadik rend küldötteit és a (Montesquieu-féle «dépôt des lois»-kat, törvényleteti helyeket képező) parlamenteket. Az előbbiek tisztán tanácsadó gyülekezetekké váltak és a forradalom előtt több, mint másfél száz évvel össze se hívtak már. Valóságos árnyék-intézménynyé vált az a középkoriasan feudális gyülekezet, mely mire sem volt képes a királyi akarattal szemben, pedig «ha volt valahol jog a régi társadalomban, itt volt; nem az egész jog, de annak csirája legalább: az elv.»³ A parlamentek, mint óvás-

¹ Kétféle rendszer van, melyen a politikai tudomány kérdései tárgyalhatók: a történeti és a philosophiai. Így a Desjardins: La liberté politique-je a történeti, a Jules Simon hasonló című műve a philosophiai irány követője. Roscher a maga Politik-jében, melyben a monarchia, aristokratia és demokratia «történeti természetrajzát» kívánta adni, szintén a történeti, — míg hazai tudósunk, Concha nemrég megjelent nagy művében, a Politikában, inkább a bölcselmi irány képviselőjeként jelentkezik. J. Simon ama mondása: «la politique après tout, n'est qu' une methode» (i. m. 172. l.), arra kíván utalni, hogy a politika tudományának bölcsészeti alapelveken kellene nyugodni.

² A francia minták: az 1791. és 1814-iki alkotmányok és nem az angol és amerikai minták után. L. Rieker: Die rechtliche Natur der modernen Volksvertretung, a Zeitschr. f. Lit. u. Gesch. d. St. w. II. 30. s. köv. l.

³ J. Simon: id. m. 101. l.

emelési joggal felruházott testületek, politikai testületekké akartak lenni, a nemzet kívánalmainak kifejezőivé, felruházva a szükséges hatalommal a királyi kényuralom ellensúlyozására. De a mint Dargenson mondja, csak azt mutatták meg a népnek, hogy szolgaságban van, a nélkül, hogy lánczaik súlyán bármi keveset könnyítettek volna.¹ Egy időben bizonyos népszerűsége tettek szert, ellenszegülve a királyi akaratnak, de 1789-ben már azt mondják: Nincs szabadság, ha a parlamentek el nem töröltetnek! Igen, mert a kiváltságnak és hagyománynak voltak képviselői, a mi ellenkezett az új idők szellemével. Mindkét intézmény mellett teljes mérvben állt XIV. Lajos híres jelmondata: Az állam én vagyok. A nemzet önrendelkezési joga ki volt zárva. Duvergier de Hauranne mondja, hogy arra a kérdésre, vajjon volt-e Franciaországnak 1789 előtt alkotmánya, azt lehet bizvást felelni, hogy nem volt, vagy ha volt is, az ebben foglalható össze: királyi mindehatóság.²

A német birodalomban ott vannak a régi rendi gyülekezettek, melyek többnyire csak az adók megszavazása végett hivatnak egybe, a földbirtokon alapulva eredetileg, utasításokhoz kötöttségével a nemszemélyes jogon megjelenőknek. Mindezen rendek nem képviselik a nemzet egyetemét. Svédországban a lovagi és nemesi, a papi, polgári és paraszttrend képviselői alkotják az országgyűlést, előtérbe nyomulásával a nemesi rendnek, mely ezenfelül még az államtanácsban bírja befolyásának főszeközét. Mindenütt középkori maradványokat látunk a XVIII. század e rendeiben, a mi megfelelt az akkori államszervezetnek; az állam teljesen nélküli még azon időben a modern állam közhatalmának egységes jellegét, egymás mellett, vagy jobban mondva: egymással szemben, külön-

¹ *Considérations sur le gouvernement ancien et présent de la France.* 97. l.

² *Histoire du gouvernement parlementaire.* I. 16. l.

álló társadalmi csoportokra, tagozatokra oszlik széjjel. A modern állam csak a rendiség megsemmisülésével csak annak romjain épülhetett föl, a XVIII. század megannyi külön osztály-jogú *rendei* helyén egyenlősített *állampolgárokból* emelvén fel az új épületet.

A francia forradalom szüntette meg a társadalom korábbi rendi tagozatát és a rendi kötelekek helyébe egymástól független egyedeket léptetett, a rendi különbségek helyébe valamennyi állampolgárnak politikai egyenlőségét. E korszakotalkotó reformnak s ezzel a modern népképviselnek eredete az 1789-iki assemblée nationale-on oly nagy szerepet játszott Sieyès abbé nevéhez és az 1791. szept. 3/14-iki alkotmányhoz fűződik. Az 1791-iki francia alkotmány jelentette ki először, hogy a département-okban választott képviselők nem az illető departement, hanem az egész nemzet képviselői, s mint ilyenek, utasításokkal meg nem köthetők.¹ Ez a Sieyès eszméinek megvalósítása, ki viszont a modern népképvisel rendszerének felépítésére a Rousseau-féle eszmékből indult ki, követvén nagy előképét egy darabig, de eltérvén tőle a képvisel megállapításában. Tudvalevő, hogy Rousseau nem engedi meg a képviselét. A souverainitást — mondja ő — nem lehet képviselni ugyanazon oknál fogva, melynélfogva nem lehet azt elidegeníteni; az a közakaratban áll, az akaratot pedig nem lehet képviselni; az akarat ugyanaz marad, vagy más akarattá leszen, de középút nincsen. A nép küldöttei tehát nem képviselői és nem is lehetnek azok, csupán megbízottai, s mitsem határozhatnak el végérvényesen. Minden olyan törvény, melyet a nép nem hagyott jóvá személyesen, semmis; az nem is törvény. Az angol nép szabadnak gondolja magát, pedig erősen csalódik, mert csak a parlamenti tagok választásának ideje alatt sza-

¹ Az 1791-iki alkotmány. Tit. III. Chap. I. Sect. III. Art. 7.

bad; mihelyest pedig ezek meg vannak választva, rabszolga és semmi.¹

Sieyès is osztja a népsouverainitás tanát. Souverain a nemzet akarata, mert a nemzet eredete mindennek, fölötté csak a természeti jog létezik,² akarata mindenkor a legfőbb törvény.³ A nemzet pedig szerinte a harmadik rend, mert «le tiers embrasse — tout ce qui appartient à la nation». A nemzetakarát az egyedek akaratának eredménye, a mint a nemzet az egyedek összesége.⁴ A közakarát azonban nem valamennyi akaratának összegével egyező, azért arra kell határozni magát az embernek, hogy a közakarathoz ismérveit a többségi akarathoz találja fel.⁵ De egy nagy állam polgárai nem gyűlhetnek össze a többségi akarathoz megképzésére, ezért képviselőkhöz kell folyamodni, a kik a polgárok helyett meghatározzák, hogy mi legyen a közakarát. És nem lehet azt mondani, hogy ezen képviselőknek közös akarata nem lenne a valódi törvény, nem lenne törvény mindenki számára.⁶

Hogy a képviselő nem az illető departement-t, hanem az egész nemzetet képviseli, azt Sieyès így magyarázza ki: Miután a polgárok összesége nem gyülekezhet egybe egy helyen, kerületekre oszlik fel és megállapíttatik, hogy minden kerület arányos számú képviselőket választ. Valamennyi kerület felhatalmazza egymást kölcsönösen ezen részleges választásra, mely épen ennek következtében az összeség művének nyilváníttatik. Így a törvényhozó hatalom mindig valamennyi egyes megegyező akaratának eredménye.⁷ Ezért a

¹ Contract social. Livre III. Chap. 15.

² Qu'est-ce que le tiers État? (Koppel-féle kiadás.) 59. l.

³ Id. m. 61. l.

⁴ Id. m. 82. l.

⁵ Gesammelte polit. Schriften, I. 207. l.

⁶ U. a. m. 212. l.

⁷ U. a. m. 211. l.

kerület képviselője közvetlenül kerülete által, közvetve azonban az összes kerületek által választatik. Így lesz minden egyes képviselő az egész nemzet képviselőjévé.¹

A régi tartományok megszüntetésével az országnak pusztán fejszám szerinti kerületekre való felosztása képezte az egyenlőség elve megvalósításának alapját, melyekben a polgárok csak mint összeszámlálандó egységek a közakarat megalakítására szerepelnek. De a régi tartományi beosztás megszüntetésével czélozta ő az utasítási rendszer kizárását is. A régi kerületek mindegyikének a történeti mult, a szokások, a jog és az érdekek közössége külön jelleget adott; küldötteik a kerület küldötteinek tekintetnek, a kik utasításaihoz képest képviselik érdekeiket, szószóloi kívánságaiknak. Ennek jövőre meg kellett változni, ha a nemzet a fejszám elvének alapján csupa egyenlő részekre osztatik. De az utasításnak meg kellett szünni azért is, mert ha a képviselő nem a kerületet, hanem az egész nemzetet képviseli, lehetetlen, hogy egy kis rész (a kerület) akarata ellenkezésbe jöjjön a nemzet akaratával.²

Mindezen elveket a bekövetkező események, az alkotmányozó gyűlés munkája valósították meg. 1789 június 4-én nyílik meg a rendek gyűlése, hat hónapra a forradalom

¹ Gesammelte polit. Schriften. I. 504. és 513. l.

² Man hat in dieser Versammlung oft bemerkt dass die Vogteien (Baillagen) nicht das Recht hätten, befehlende Gebote (mandats impératifs) zu geben; dies ist noch weniger. In Bezug auf das Gesetz haben die Vollmacht gebenden Versammlungen nur das Recht, Vollmacht zu geben. Ausser dem können zwischen den Abgeordneten und den directen Abordnern (député et deputant) nur Erinnerungen, Rathschläge und Weisungen stattfinden. Ein Abgeordneter, haben wir gesagt, wird von einer Vogtei im Namen aller Vogteien ernannt; er ist von der ganzen Nation Abgeordneter; alle Bürger sind seine, Vollmachtgeber; da Ihr nun nicht wolle, dass der, welcher in einer Vogtei-Versammlung ernannt wird, den Willen einer kleinen Zahl

egész programját magában foglaló «Qu'est-ce que le tiers État» megjelenése után.¹ Sieyès álláspontja ez: Nem a rendek vannak hivatva a pénzügyi zavarokon, az ország bajain segíteni, hanem az egész nép. A népet azonban a harmadik rend képviseli.² Ez körülbelől 96 százalékát képviseli az egész nemzetnek, tehát határozatképes képvisellete annak. A másik

dem Willen der Mehrheit entgegensetzen soll, so müsset Ihr aus viel stärkeren Grunde nicht wollen, dass ein Abgeordneter aller Bürger des Reichs dem Willen der bloßen Einwohner einer Vogtei oder einer Municipalität gegen den Willen der ganzen Nation Gehör gebe. Es gibt und kann also für den Abgeordneten kein Anderes befehlendes Gebot oder keinen bestimmten Willen geben, als den National-Willen; er ist an die Raths schläge seiner directen Vollmachtgeber nur insofern gebunden, als sie dem National-Willen angemessen sind. — Sieyès: Gesammelte politische Schriften. 513. l.

¹ Unter den 2—3000 Flugschriften — mondja Häusser: Gesch der franz. Revolution (Herausgegeben von W. Oncken. Berlin, 1867.) — welche aus Anlass dieser Frage erschienen sind, hat eine bleibende geschichtliche Bedeutung die Flugschrift vom Abbé Sieyès: «Qu'est — ce que le Tiers État?» Sie hat das Verdienst, den Gedanken, der die Masse der Nation bewegte, mit unübertroffener Schärfe und Bestimmtheit ausgesprochen zu haben und den Triumph erlebt, dass zu dem Programm, welches sie von Anfang an aufgestellt, am Ende Regierung Stände und sich bequemten mussten. Id. m. 79. l.

² Ismeretes következő három jelmondata: Qu'est — ce le tiers État? — Tout. Qu'a-t-il été jusqu' à présent dans l'ordre politique? Rien — Que demande-t-il? A être quelque chose. — «Qu'est — ce que le Tiers État?» Bevezetés. — Dans cet état des choses que reste-t-il à faire au Tiers s'il veut se mettre en possession de ses droits politiques d'une manière utile à la nation? Il se présente deux moyens pour y parvenir. En suivant le premier, le Tiers doit s'assembler à part, il ne concurre point avec la noblesse et le clergé; il ne votera avec eux ni par *ordre* ni par *têtes*. Je prie qu'on fasse attention à la différence énorme qu'il y a entre l'assemblée du Tiers État et celle des deux autres ordres. La première représente vingt-cinq millions d'hommes, et délibère sur les intérêts de la nation. Les deux autres, fussent-elles se réunir, n'ont des pouvoirs que d'environ de deux cent

két rend nem egyenrangú vele. Midőn Mirabeau ama hires szavai elhangzottak: «Nous sommes ici par le mandat du peuple et ne sortirons que par la force des boïonettes;» midőn Sieyès indítványára a harmadik rend a nemesi és papi rendet a mandátumok közös megvizsgálására, együttes ülésbe hívta meg és később (június 17.) mint nemzetgyűlés szervezte magát, ezzel a régi államépület ódon falai meg voltak bontva, a törvényhozó hatalom egysége és oszthatlansága meg volt állapítva,¹ a népsuverainitás elvének a király-

mille individus, et ne songent qu'à leurs privilèges. Le Tiers seul, dira-t-on, ne peut pas former les *États généraux*. Eh! Tant mieux! il composera une *Assemblée nationale* U. a. m. Chap. VI.

Vous vous écrier que sie le Tiers État s'assemble séparément pour former, non les trois États dits *généraux*, mais l'assemblée nationale, il ne sera pas plus compétent à voter pour le clergé et la noblesse, que ces deux ordres ne le sont à délibérer pour le peuple. D'abord, je vous prie de remarquer, ainsi que nous venons de le dire, que les représentants du Tiers auront incontestablement la procuration des vingt-cinq ou vingt-six millions d'individus qui composent la nation. à l'exception d'environ deux cent mille nobles ou prêtres; c'est bien assez pour qu'ils se décernent le titre *Assemblée nationale*. Ils délibéreront donc, sans aucune difficulté, pour la nation entière, à l'exception seulement de deux cent mille têtes. U. o. — Il est constant que les députés du clergé et de la noblesse ne sont point représentants de la nation: ils sont donc incompétens à voter pour elle. U. o. — Le Tiers peut donc se considérer sous deux rapports: sous le premier, il ne se regarde que comme *un ordre*; il veut bien alors ne pas secouer tout-à-fait les préjugés de l'ancienne barbarie; il distingue deux autres ordres dans l'État, sans leur attribuer pourtant d'autres influence que celle qui peut se concilier avec la nature des choses, et il a pour eux tous les égards possibles, en consentant à douter de ses droits jusqu'à a décision du juge suprême. Sous le second rapport, il est la *nation*. En cette qualité ses représentants forment toute l'assemblée nationale; ils en ont tous les pouvoirs. Puisqu'ils sont *seuls* dépositaires de la volonté générale, ils n'ont pas besoin de consulter leurs commettans sur une dissension qui n'existe pas. U. o.

¹ L. Schäffner: Gesch. der Rechtsverfassung Frankreichs. IV. 7. 1.

ság feletti diadala elhatározva, a régi rendi gyülekezet igazi nemzetgyülekezetté változott.¹

Az az elv, hogy a képviselők nemcsak a kerületet, hanem a nemzet egyetemét képviselik s mint ilyenek utasítások által meg nem köthetők, rést tört magának a francia minta után majdnem valamennyi alaptörvénybe, a hol a népsuverainitás nincs is kimondva. La souveraineté est une, indivisible, inaliénable et imprescriptible. Elle appartient à la nation; aucun section du peuple, ni aucun individu, ne peut s'en attribuer l'exercice — mondja az 1791-iki francia alkotmány. (Titre III. Act. I.) — La nation, de qui seule émanent tous les pouvoirs, ne peut les exercer que par délégation. (II.) — Les représentans nommés dans les départemens, ne seront pas representans d'un département particulier, mais de la nation entière, et il ne pourra leur être donné aucun mandat. (U. o. Chap. I. Sect. III—VII.) — Le peuple souverain est l'universalité les citoyens français — mondja az 1793. június 24-iki Acte constitutionel 7. pontja. Chaque député appartient à la nation entière. (U. o. 29. pont.) — L'universalité les citoyens Français est le souverain — így szól az 1795-iki Constitution. (Act. I.) — Les membres du corps législatif ne sont pas représentans du département qui les a nommés, mais de la nation entière, et il ne peut leur être donné aucun mandat. (U. o. Titre V. 52.) — Az 1814. június 4-iki Charte constitutionnelle 15. cikke szerint: La puissance législative s'exerce collectivement par le Roi, la Chambre des Pairs et la Chambre des Députés des départemens. — E két szó «des départemens» törültetett az 1830-iki Charte

¹ A nemzetgyűlés címéül Sieyès az első napokban ezt ajánlja: *Assemblée des représentans connus et vérifiés de la nation française.* — Mirabeau ezt: Représentans du peuple français. — Mások ismét: Représentans de la majeure partie de la nation. A gyűlés második napján aztán Sieyès indítványát: *Assemblée nationale* — fogadják el.

14. cikkében. Az 1814-iki Charte 36. cikke ugyanis azt rendelte: La moitié au moins des Députés sera choisie parmi les éligibles qui ont leur domicile politique dans le département. — Nem jelentette ez azt, hogy azok csak helyi képviselők; csupán tanácsosnak tartották, hogy olyan emberek is legyenek az országgyűlésben, kik az illető helyi viszonyokkal ismerősek. De azért ezek is nemcsak az illető département, hanem az egész nemzet képviselőiként voltak tekintendők. — Les membres de l'Assemblée nationale sont les représentants, non du département qui les a nommés, mais de la France entière — rendeli az 1848. november 4-iki köztársasági alkotmány 34. cikke. Ils ne peuvent recevoir de mandat impératif. (U. o. 35. cikk.) — Les membres des deux Chambres représentent la nation, et non uniquement la province ou le subdivision de province qui les a nommés — mondja az 1831-iki belga alkotmány. (Titre III. Chap. I. Art. 32.) — A német alkotmányok egész 1848-ig a monarchikus elv fentartásával a modern népképviseletnek, mint a souverain államakarat kifejezőjének nem engednek tért.¹ A «deutsche Bund»-nak úgyszólván egész tevékenysége arra irányult, mint Bluntschli mondja, hogy az úgynevezett «monarchikus elvet» lehetőleg abszolút irányban tartsa fenn és a népeket rendőri gyámkodás alatt tartsa.² Csak 1848-tól kezdődik a modern népképviselet elvének elismertetése s érvé-

¹ Mérvadó volt e részben a «Wiener Schlussakte» (1820. máj. 15.) LVII. cikkének következő határozata: Da der deutsche Bund, mit Ausnahme der freien Städte, aus souverainen Fürsten besteht, so muss dem hiedurch gegebenen Grundbegriffe zufolge, die gesammte Staats-Gewalt in dem Oberhaupte des Staats vereinigt bleiben, und der Souverain kann durch eine landständische Verfassung nur in der Ausübung bestimmter Rechte an die Mitwirkung der Stände gebunden werden.

² Allgemeine Staatslehre. 477. l.

nyesülése az államéletben. Poroszország maga csak hosszú vajadások után lép be a képviseleti államok sorába az 1848. decz. 5-iki alkotmány által. A porosz alkotmánylevél 83. cikke szerint: Die Mitglieder beider Kammern sind Vertreter des ganzen Volkes. Sie stimmen nach ihrer freien Ueberzeugung und sind an Aufträge und Instruktionen nicht gebunden. — Az 1848. márczius 4-iki olasz alkotmány 41. cikke szerint a képviselők az egész nemzetet képviselik, nem a provinciát, melyben megválasztattak és imperativ mandátum által meg nem köthetők. — Az 1866. júl. 28-iki dán alaptörvény 56. cikke szerint a Rigsdag tagjait csak lelkiismeretök köti és nem a választók utasítása. — Az 1866-ban módosított, 1809. június 6-iki svéd alaptörvény (Regeringsform) 49. cikke szerint az országgyűlés a svéd népet képi viseli, a tagokat csak az ország alaptörvényei kötik.¹ — Az 1840 és 1848-ban módosított, 1815-iki németalföldi alaptörvény 74. cikke szerint az états généraux-k a holland nemzetet képviselik. — Az 1866. június 30-iki romániai alaptörvény 38. cikke azt mondja, hogy a két ház tagjai a nemzetet képviselik és nem egyedül a kerületet, mely őket megválasztotta.

Dr. Balogh Arthur.

¹ Már 1810-ben indítványozza de la Gardie gróf a rendi kiváltságok megszüntetését, az osztálykülönbségek elejtésével a képviseletnek a teljes jogegyenlőség alapján való szervezését. Nordenflycht: Die Schwedische Staats-Verfassung. 344. l.

CLASSICISMUS ÉS ROMANTICISMUS.

Íme két név, mely száz év óta az irodalom és művészet ezer meg ezer vizsgálójának a legnagyobb fejtörést okozza. Mi az a classicismus, mi a romanticismus? kérdezték egymástól és heves csatákat vívtak egymás ellen, melyek embervérbe is kerültek. Ismeretes dolog, hogy Hugo Victor szomorújátékainak színrehozatalánál nem egy ember pusztult el. Pedig e fogalmak napjainkig nem voltak tisztába hozva. Tíz éve lehet, hogy egy Párisba származott hazánkfia, dr. Nordau Miksa kiadta a *Conventionelle Lügen* című munkáját, melyben a többi közt a classicismus és romanticismus hazugságait is pellengére teszi. Magam is sokszor kíváncsi voltam a nehéz kérdés megfejtésére és tömérdek értekezést, magyarázatot olvastam, hogy végre világosságra tegyek szert; de nem juthattam idáig. Nálunk báró Kemény Zsigmond tehetőségét is igénybe vette e kérdés; természetesen ő sem adhatta magyarázatát.

Ha a kérdés történeti fejlődését tekintjük, látjuk, hogy a mult század vége felé némi visszahatás keletkezett a Goethe és Schiller s mások által classikusnak nevezett irány ellen. Hangoztatták, hogy a költészet nem egyes művelt lelkek kizárólagos tulajdona, hanem az egész világ minden népe tele van költészettel, panaszkodtak az antik poesis túlbecsülésére, hogy a nemzeti elem háttérbe szorul, hogy még a nagy Goethe és Schiller műveiben sincs igazi élet, nincse-